

DET KONGELIGE
BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 93

(2001-2002)

Om lov om endringer i lov 8. april 1981
nr. 7 om barn og foreldre (fastsettelse
og endring av farskap)

*Tilråding fra Barne- og familiedepartementet av 14. juni 2002,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

1 Innledning

1.1 Proposisjonens hovedinnhold

Det følger direkte av barneloven § 3 at far til barnet regnes å være den mannen som er gift med barnets mor ved fødselen. Dersom mor ikke er gift fastsettes farskapet ved erkjennelse eller dom, jf. loven §§ 4 og 9. Det er imidlertid ikke selvsagt at det juridiske farskapet er det samme som det biologiske. En mann som er gift med barnets mor, regnes som barnets juridiske far uansett om han er barnets biologiske far eller ikke. Heller ikke i de tilfellene der farskapet følger av erkjennelse, eller av en dom avsagt i tiden før retten tok i bruk DNA-analysen i slike saker, finnes det noen sikkerhet for at det juridiske farskapet stemmer med det biologiske.

DNA-analysen har ført til økt sikkerhet og presisjon ved fastsettelse av farskap, noe som blant annet har resultert i en forenkling av rettergangsreglene i farskapssaker. Rettsmedisinsk institutt (RMI) tok i bruk DNA-analysen i farskapssaker i 1988. Fra 1992 er det utelukkende DNA-analyser som blir brukt i slike saker. I 2000 utførte RMI 1252 DNA-analyser i slike saker, hvorav 615 var rekvirert av fylkestyngdekantoret, 175 av domstolene og 217 av privatpersoner. Muligheten til å få sikker kunnskap om biologiske slektskap ved en DNA-analyse, har også medvirket til en økt vektlegging av betydningen av biologisk farskap. Gjeldende regelverk setter imidlertid visse skranker for når det er mulig å reise sak for å få klarhet i de biologiske forholdene rundt et farskap, og eventuelt endre det juridiske farskapet.

Barne- og familiedepartementet legger med dette frem forslag til endring av barneloven § 4 om erkjennelse av farskap og loven § 6 om endring av farskap etter §§ 3 og 4 for domstolene. Forslaget går i hovedsak ut på å fjerne vilkår og søksmålsfrister for å reise sak om endring av farskap som følger av pater est-regelen eller er fastsatt ved erkjennelse. Videre foreslås en ny bestemmelse, barneloven § 28 a, som gjør unntak fra vilkårene for gjenopptagelse i tvistemålsloven kapittel 27. Denne bestemmelsen pålegger retten å rekvirere en DNA-test i tilfeller der dom ble avsagt uten at slik test forelå. Departementet foreslår også en endring som utvider muligheten til å erkjenne farskapet før fødselen ved svangerskapskontroll.

1.2 Høringen

Departementets forslag ble 11. februar sendt ut på høring til følgende instanser med frist for å komme med uttalelse innen 10. april:

- Alle departementene
- Alle domstoler
- Alle fylkesmenn
- Alle fylkesnemndene for sosiale saker
- Aksjonsgruppen for barns rett til samvær med besteforeldre
- Aktive Fedre
- Aleneforeldreforeningen

- Barneombudet
- Bispedømmerådene
- Datatilsynet
- Den norske Advokatforening
- Den norske Dommerforening
- Den norske Jordmorforening
- Den norske kirkes presteforening
- Den norske lægeforening
- Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO)
- Foreningen 2 Foreldre
- Juridisk rådgivning for kvinner
- Juss-Buss
- Jussformidlingen i Bergen
- Jusshjelpa i Tromsø
- Kirkens Familievern
- Kommunenes Sentralforbund
- Krise- og rådgivningstelefon for menn
- Krisesenterbevegelsen i Norge (Krisesentersekretariatet)
- Kvinnefronten
- Landsforbundet for utviklingshemmede
- Likestillingsombudet
- Likestillingssenteret
- LO
- Møreforskning
- Norges Bondekvinnelag
- Norges Forskningsråd (NFR)
- Norges Juristforbund
- Norges Kvinne- og Familieforbund
- Norsk senter for barneforskning (NOSEB)
- Norsk Barnevernsamband
- Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
- Norsk Kvinnesaksforening
- Norsk Psykologforening
- Norsk Sykepleierforbund
- Norske Kvinnelige juristers forening
- Norske Kvinners Sanitetsforening
- Offentlige familievernkontorers organisasjon
- Organisasjonen Voksne for barn (tidl. Mental Barnehjelp)
- Overformynderier
- Redd Barna
- Regjeringsadvokaten
- Rettsmedisinsk institutt
- Rettspolitisk Forening
- Riksrevisjonen
- Rikstrykdeverket
- Rådet for høyskoleutdanning i helse- og sosialfag
- Sentralkontoret for folkeregistrering
- Sivilombudsmannen
- Statistisk Sentralbyrå
- Universitetene i Oslo, Trondheim (NTNU), Bergen og Tromsø

Det har kommet inn 28 uttalelser. Følgende instanser har avgitt realitetsuttalelse:

- Skattedirektoratet
- Kommunal- og regionaldepartementet
- Statens ungdoms- og adopsjonskontor (nytt navn fra 1. juli 2002: Statens barne-, ungdoms- og familieforvaltning)
- Fylkesmannen i Hedmark, Vestfold og Hordaland
- Aksjonsgruppen for barns rett til samvær med besteforeldre
- Aleneforeldreforeningen (AFFO)
- Bispedømmerrådet i Sør-Hålogaland og Nord-Hålogaland
- Kirkerådet
- Den norske Advokatforening
- Den norske Dommerforening
- Den norske Jordmorforening
- Foreningen 2 Foreldre
- Juridisk rådgivning for kvinner
- Jusshjelpa i Tromsø
- Kirkens Familievern
- Krise- og rådgivningstelefon for menn
- Likestillingsombudet
- Likestillingssenteret
- LO
- Norges Bondekvinnelag
- Norsk Sykepleierforbund
- Offentlige familievernkontorers organisasjon
- Rettsmedisinsk institutt
- Rikstrygdeverket
- Universitetet i Oslo, Det juridiske fakultet

Gjennomgangen av høringsuttalelsene viser en stor grad av tilslutning til forslagene.

2 Erkjennelse av farskap ved svangerskapskontroll

2.1 Gjeldende rett

I de tilfellene der mor ikke er gift kan en mann erkjenne farskapet under svangerskapet eller etter at barnet er født, jf. barneloven § 4 første ledd. Erkjennelsen kan gjøres i fødselsmeldingen eller ved personlig fremmøte for folkeregisteret, fylkestrygdekontoret eller en dommer. Dersom far er i utlandet kan farskap erkjennes for norsk diplomatisk tjenestemann eller konsulær tjenestemann eller skipsføreren dersom far er ombord på et norsk skip i utenriksfart. Far må legitimere seg når han undertegner farskapserkjennelsen. Erkjennelsen må godtas skriftlig av mor eller være gitt av den som mor har oppgitt som far.

Det offentlige har et selvstendig ansvar for å få fastsatt farskapet, jf. barneloven § 5. Dersom ingen erkjenner farskapet sendes saken til fylkestrygdekontoret, som kan pålegge blodprøve og DNA-test av de menn som kan være far til barnet og av barnet. Fylkestrygdekontoret kan utstede et farskapsforelegg mot den som trolig er faren, jf. barneloven § 11. Erkjennes ikke farskapet av den som har fått et slikt forelegg, sendes saken til retten, jf. barneloven § 13.

2.2 Bakgrunn og problemstillinger

I perioden 1981-85 ble 20 % av alle barn i Norge født utenfor ekteskap. I dag er denne gruppen på 49,6 %. Det vil si at det er like vanlig å bli født av ugifte foreldre som av gifte. De fleste fedre som ikke er gift ved barnets fødsel er samboere. Det er grunn til å tro at de fleste fedre erkjenner farskap etter eget ønske, og at en veldig stor gruppe gjør dette på sykehuset i forbindelse med barnets fødsel.

Den Norske Jordmorforening og Jordmorforbundet NSF, har tidligere tatt til orde for at farskap bør erkjennes ved svangerskapskontroll. I dag kan jordmødre bare ta imot farskapserkjennelse i forbindelse med fødselen. Jordmorganasjonene opplever det som lite heldig at jordmødrene rett etter fødselen skal avkreve fedrene farskapserkjennelse og be dem legitimere seg. For å avhjelpe dette, har departementet i brev til fødeinstitusjonene orientert om at jordmor eller lege ikke har noen plikt til å innhente farskapserkjennelse. De har imidlertid plikt til å tilby faren å erkjenne farskapet. Dersom faren ikke ønsker å erkjenne, skal trygdeataten ta hånd om farskapsfastsettelsen. Det skal derfor sendes melding til bidragsfogden i de tilfellene hvor farskap ikke er fastsatt. Dersom far har motforestillinger mot å legitimere seg på fødeavdelingen, kan han vente til senere med å undertegne erkjennelsesblanketten, men han må da oppsøke en offentlig instans som er bemyndiget til å motta farskapserkjennelse. Barne- og familiedepartementet har ikke stilt seg avvisende til at det innføres rutiner som gjør at far kan erkjenne farskapet før han forlater fødeavdelingen uten at dette gjøres direkte etter fødselen. En forutsetning for dette er at erkjennelsen tas imot av jordmor/lege på fødeavdelingen (som ikke

nødvendigvis er den samme som tok imot barnet) og at faren får informasjon om rutinene for dette.

2.3 Høringsnotatets forslag til endring i regelverket for erkjennelse av farskap

---

Mange vordende mødre, også ugifte, går til kontroll hos jordmor på helsestasjonen. Det er ikke uvanlig at fedrene deltar på en eller flere kontroller. Departementet antar at forholdene vil ligge godt til rette, både praktisk og mentalt for foreldrene, for at farskap kan erkjennes under disse forholdene, forutsatt at jordmødrene får tilstrekkelig informasjon om oppgaven og regelverket. Departementet mener derfor at barneloven § 4 bør utvides slik at erkjennelse av farskap kan tas imot ved svangerskapskontroll. Dette er imidlertid utelukkende ment som et tilbud under svangerskapet. Etter fødselen vil foreldrene måtte benytte seg av de andre mulighetene for erkjennelse som finnes, se over under punkt 2.1.

Svangerskapskontroll utføres hovedsakelig av jordmødre tilknyttet kommunehelsetjenesten, almenleger eller spesialister i gynekologi. Alle kvinner får også et tilbud om ultralyd rundt 18. svangerskapsuke. Ved ultralydundersøkelsen er det vanlig at fedrene deltar. Farskapserkjennelse under svangerskapet vil derfor kanskje særlig være aktuelt i forbindelse med denne undersøkelsen.

Det kan reises spørsmål ved om alle som mottar kvinner til svangerskapskontroll skal kunne ta imot farskapserkjennelse, eller om denne bemyndigelse skal forbeholdes enkelte grupper. Blant annet er det viktig at de som tar imot en slik erkjennelse til enhver tid er godt informert om gjeldende regelverk og rutiner. Et alternativ kunne derfor være at myndigheten til å ta imot farskapserkjennelser ved svangerskapskontroll ble forbeholdt de instanser som i særlig grad er spesialiserte på dette området. Det kan imidlertid være vanskelig å finne en naturlig og praktisk avgrensning.

Departementet foreslår etter dette at alle leger og jordmødre skal kunne motta farskapserkjennelser i forbindelse med svangerskapskontroll.

2.4 Høringsinstansenes syn

I alt ni høringsinstanser har uttalt seg spesielt om dette forslaget: *Dommerforeningens utvalg for familierett, arverett, skifte og personrett, Offentlige familiekontorers organisasjon (OFO), Aleneforeldreforeningen (AFFO), Statens Ungdoms- og Adopsjonskontor, Juridisk rådgiving for kvinner, Kirkens familievern, Nord-Hålogaland Bispedømmeråd, Sør-Hålogaland Bispedømmeråd og Ligestillingscenteret. Åtte av høringsinstansene er positive til forslaget. Aleneforeldreforeningen (AFFO) er således den eneste høringsinstansen som har visse innvendinger. I tillegg har tre høringsinstanser uttalt seg generelt positiv til alle departementets forslag. Disse er: Fylkesmannen i Hordaland, Det Juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo og Fylkesmannen i Vestfold.*

Den Norske Jordmorforening og Norsk Sykepleierforbund (NSF) er tilfredse med at departementet har tatt foreningenes innvendinger til farskapserkjennelse i forbindelse med fødsel alvorlig, og er positive til forslaget om å utvide

muligheten til erkjennelse av farskap under svangerskapet. *Norsk Sykepleierforbund* uttaler blant annet:

«NSF registrerer med glede at Barne- og familiedepartementet har tatt hensyn til de ytringer som NSF tidligere har gitt vedrørende erkjennelse av farskap og at rutinene for dette skal endres. Vi ser det som positivt at erkjennelse av farskap ikke lenger skal skje i forbindelse med fødselen.»

Aleneforeldreforeningen skriver at de er

«enige i forslaget om erkjennelse av farskap ikke bør skje i forbindelse med fødsel. Mange opplever det som svært negativt at man må forholde seg til skjema under en fødsel da dette er en svært spesiell situasjon. Erkjennelse bør skje på folkeregisteret eller på trygdekontoret. Et alternativ kan være at erkjennelse skjer på helsestasjon og at helsesøster kan ta imot erkjennelser».

Foreningen mener imidlertid at erkjennelse av farskap ikke bør skje før barnet er født og uttaler:

«I dag kan mor opplyse om hvem som er faren ved vanlig registrering i forbindelse med svangerskap, og vi mener det er tilstrekkelig. Vi vet heller ikke hvilke retts situasjoner som kan oppstå hvis far har erkjent farskapet før fødsel. I dag er det mor som bestemmer over barnet før fødselen, noe som er naturlig ut fra den biologiske situasjonen og det faktum at det er kvinnens kropp som er gravid.»

Flere av høringsinstansene tar opp betydningen av at jordmødre og leger som skal motta farskaps erklæringer får opplæring i regelverk og rutiner rundt erkjennelse av farskap, og at det muligens trengs nye retningslinjer for hvordan erkjennelsen skal skje i disse tilfellene. Dette gjelder blant annet *Statens ungdoms- og adopsjonskontor, Kirkens Familievern, Norges Bondekvinnelag, Rettsmedisinsk institutt og Rikstrygdeverket*.

2.5 Departementets vurdering

Departementet opprettholder forslaget om å endre barneloven § 4 slik at erkjennelse av farskap kan tas imot ved svangerskapskontroll. Farskap kan også i dag erkjennes før fødselen ved personlig fremmøte for folkeregisteret, fylkestyngdekontoret eller en dommer. Dersom far er i utlandet kan farskap erkjennes for norsk diplomatisk tjenestemann eller konsulær tjenestemann eller skipsføreren dersom far er ombord på et norsk skip i utenriksfart. Det nye er at det etter forslaget også blir mulig å erkjenne farskap ved svangerskapskontroll hos jordmor eller lege. Bakgrunnen for forslaget er at dette vil være praktisk og enkelt for foreldrene. De jordmødre og leger som dette er aktuelt for må få det nødvendige informasjonsmateriell og de aktuelle blanketter, og informeres om rutinene for erkjennelse av farskap.

Forslaget til endring av barneloven § 4 innebærer ikke at det ikke lenger skal være mulig å erkjenne farskapet ved fødselen. De som ikke har benyttet seg av adgangen til å erkjenne under svangerskapet, vil fortsatt kunne erkjenne farskapet på sykehuset i fødselsmeldingen, jf. barneloven § 4 annet ledd første punktum.

3 Endring av fastsatt farskap

3.1 Gjeldende rett

Farskap følger enten av den såkalte pater estregelen eller fastsettes ved erkjennelse eller dom, jf. barneloven §§ 3, 4 og 9.

Pater est-regelen innebærer at den som mor er gift med automatisk regnes som barnets far, jf. barneloven § 3 første ledd. Pater est-regelen gjelder ikke dersom ektefellene ved fødselen var separert ved bevilling eller dom, jf. § 3 annet ledd.

Retten kan avsi dom i en farskapssak uten hovedforhandling dersom en DNA-test enten utpeker en mann som far eller viser at han ikke kan være far til barnet, jf. barneloven § 25.

Barnet kan alltid reise sak om farskapet, jf. barneloven § 6 første ledd. En mann som er juridisk far etter å ha erkjent farskapet eller fordi han er morens ektemann, kan gå til sak om farskapet dersom han legger frem opplysninger som tyder på at en annen kan være far til barnet, jf. § 6 annet ledd. Saken må reises innen ett år etter at vedkommende ble kjent med opplysningene. Det kan gjøres unntak fra ett-årsfristen dersom særlige grunner taler for det. Mors rett til å reise sak følger de samme reglene. En tredjemann som mener han er far til barnet kan gå til sak, dersom han legger frem opplysninger som tyder på at han kan være far til barnet. Saken må reises innen ett år etter at han ble kjent med opplysningene, og innen barnet er fylt tre år. Det kan gjøres unntak fra ett-års fristen og treårsfristen dersom særlige grunner taler for det.

Dersom farskapet er fastsatt ved dom gjelder tvistemålslovens alminnelige regler om gjenopptagelse, jf. lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål kapittel 27. Den vanligste gjenopptagelsesgrunnen er at det foreligger en ny kjensgjerning eller et nytt bevis i saken som ville medføre et annet resultat. Det er ikke tilstrekkelig å vise til at man nå har nye og forbedrede metoder for fastsetting av farskap ved DNA-analysen. En privat utført DNA-analyse fra Rettsmedisinsk institutt (RMI) som viser et annet resultat enn dommen, vil imidlertid være tilstrekkelig til å få gjenopptatt saken.

Dersom mor, juridisk far og en mann som mener at han er far til barnet er enige om det, kan de i henhold til barneloven § 7 endre farskapet ved at han som mener at han er far erkjenner farskapet, og både mor og juridisk far godkjenner erkjennelsen skriftlig.

Det er Rettsmedisinsk institutt (RMI) i Oslo som foretar analyser av blodprøver i farskapssaker. I praksis har instituttet monopol på dette arbeidet her i landet.

En mann som er blitt utpekt som far av mor til barnet, men som er usikker på hvorvidt han faktisk er barnets far, kan nekte å erkjenne farskapet. Fylkes-trygdekontoret kan da pålegge partene å avgi blodprøve og DNA-test. Videre kan retten rekvirere DNA-test i saker om endring av etablert farskap når farskapet følger av pater est-regelen eller erkjennelse, eller i saker som blir gjenopptatt i henhold til tvistemålslovens bestemmelser.

Partene kan selv få foretatt DNA-test ved Rettsmedisinsk institutt (RMI) dersom det er usikkerhet omkring det etablerte farskapet. Dersom barnet er mindreårig, må det imidlertid foreligge samtykke fra den eller de som har foreldreansvaret. Private DNA-tester må partene bekoste selv.

3.2 Historikk

Som far til barnet regnes den mannen som moren er gift med ved fødselen, jf. barneloven § 3. Mors ektemann blir altså automatisk far uansett om han er den biologiske faren eller ikke. I 1997 ble loven endret slik at dette ikke lenger gjelder dersom ektefellene var separerte ved fødselen. Bakgrunnen var at det i disse tilfellene er en større mulighet for at en annen mann kan være far til barnet.

Inntil revideringen av barneloven våren 1997 var det ikke mulig for en mann som mente at han var far til et barn som allerede hadde en juridisk far å ta opp sak om farskapet. Ved revideringen ble det vedtatt at en mann som mener at han er far til et barn skal kunne reise sak om farskapet frem til barnet fyller tre år, dersom han legger frem opplysninger som tyder på at han kan være far. Saken må reises innen ett år etter at vedkommende ble kjent med opplysningene.

Rettsmedisinsk institutt (RMI) begynte å anvende DNA-analyser i farskapssaker høsten 1988. Fra 1992 har instituttet utelukkende brukt DNA-analyser i farsskapssaker. DNA-analysene gir opp til 99.99 % sikre svar på hvorvidt en mann er far til et barn eller ikke.

Høyesterett i plenum behandlet i januar 1998 tre saker angående gjenopp-tagelse av farskapssaker. Hovedproblemstillingen i alle tre sakene var hvorvidt selve muligheten for å skaffe nytt bevis ved DNA-analyse var tilstrekkelig grunnlag for pålegg om blodprøve for å avgjøre om farskapssak skal gjenopp-tas. Høyesteretts flertall kom til at muligheten for å få utført DNA-analyse i seg selv ikke er et slikt bevis som må føre til pålegg om blodprøve. Høyesterett uttalte blant annet:

«Det er mulig at man kan få løsninger som er enda bedre tilpasset det spesielle området som gjenopptagelse av farskapssaker er. Men dette må etter min (førstevoterendes) mening i tilfelle skje ved lovgivning, ikke ved en ny tolking fra Høyesterett av tvistemålsloven.»

3.3 Utenlandsk rett

3.3.1 Danmark

Danmark har ganske nylig hatt en fullstendig gjennomgang av sitt regelverk om farskap og forslag til ny «Børnelov» ble vedtatt av Folketinget 1. juni 2001. Loven trer i kraft 1. juli 2002. Revisjonen av loven hadde som hovedformål å likestille ugifte og gifte foreldre ved fastsettelsen av farskap og sikre en mer smidig, uformell og brukervennlig behandling av farskapssakene. I tillegg er det foretatt nødvendige endringer for å tilpasse regelverket de nye rettsgene-tiske mulighetene.

I henhold til den nye loven skal ugifte par kunne registrere farskapet ved fødselen ved å erklære at de sammen vil ta omsorgen og ansvaret for barnet.

Det blir altså ikke nødvendig å reise sak for retten i disse tilfellene slik det har vært tidligere. Dersom foreldrene underskriver en slik omsorgs- og ansvars-erklæring får de også automatisk felles foreldremyndighet. Loven åpner også for at en mann som har hatt et seksuelt forhold til barnets mor i den perioden hun ble gravid, skal ha rett til å få prøvet om han er far til barnet. Dette gjelder imidlertid bare dersom barnet ikke allerede har en far etter reglene om pater est eller erkjennelse. Mor, barn eller far kan reise sak om endring av farskapet, dersom det fremkommer opplysninger som tyder på at saken kan få et annet utfall. Sak må reises innen tre år etter at barnet ble født, og det skal tas hensyn til om far har behandlet barnet som sitt til tross for kjennskap til at barnet kanskje ikke var hans, eller om mor til tross for slik kunnskap lot far behandle barnet som sitt. Videre skal det tas hensyn til om barnet vil kunne få en annen far.

I de tilfellene der farskap ikke er blitt fastsatt, kan saken gjenopptas dersom det antas at en bestemt mann kan være barnets far. Dersom farskapet ble fastsatt, kan saken gjenopptas hvis det sannsynliggjøres at en annen mann kan være barnets far.

3.3.2 Sverige

Fastsettelse av farskap skjer ved pater est-regelen eller ved erkjennelse dersom erkjennelsen godtas av mor, og av den juridiske far dersom farskapet allerede er fastsatt. En mann som er blitt far fordi han er gift med barnets mor eller fordi han har erkjent farskapet, kan reise endringssak dersom han er i tvil om han er barnets far. Det er ingen søksmålsfrister for å reise sak om endring av farskap.

Sverige har ikke særskilte regler om gjenopptagelse av farskapssaker. Muligheten for at en DNA-analyse vil vise et annet resultat enn den tidligere dommen er ikke tilstrekkelig for å få gjenopptatt saken.

Private DNA-tester forutsetter frivillighet.

3.3.3 Finland

Farskap blir fastsatt ved pater est-regelen eller ved erkjennelse dersom mor er ugift og en mann ønsker å erkjenne farskapet. Dersom en mann erkjenner farskapet blir saken utredet og farskapsspørsmålet avgjort av retten. Dersom ingen erkjenner farskapet kan mor motsette seg en utredning. Blodprøver kan bare innhentes ved samtykke. Farskap som følger av pater est-regelen kan oppheves innen fem år etter barnets fødsel dersom det sannsynliggjøres at ektemannen ikke er far. Mor, far, i visse tilfeller fars arvinger og barnet kan reise sak om endring av farskapet.

En arbeidsgruppe har arbeidet med spørsmålet om å erstatte «lagen om vissa blodtypundersökningar och andra undersökningar rörande ärftliga egenskaper» med en ny lov om rettsgenetiske farskapsundersøkelser. Arbeidsgruppens betenkning inneholder også et forslag til endring i «faderskapslagen». Målet med forslagene er å utvide muligheten til å anvende rettsmedisinske bevis ved fastsettelse og opphevelse av farskap. Arbeidet med å vurdere arbeidsgruppens forslag og eventuelt utarbeide et lovforslag er ennå ikke sluttført.

4 Drøftelse og vurdering av behovet for og konsekvenser av endringer i regelverket for endring av farskap

4.1 Bakgrunn og problemstillinger

Det synes å være bred enighet om at kjennskap om biologisk opphav har stor følelsesmessig betydning for enkeltmennesket og etter hvert også en større medisinsk betydning. Blant annet som følge av de nye og sikrere metodene for fastsetting av biologisk farskap har det de siste årene i økende grad blitt fokusert på dette. Mange mener at det er viktig for barn å kjenne sitt biologiske opphav så tidlig som mulig, og at dette taler for å fjerne frister og vilkår for å få tatt opp sak om endring av farskap. De sikre teknologiske metodene for fastsettelse av farskap, har ført til at stadig flere synes at det bør være et overordnet mål at det juridiske farskapet fastsettes i overensstemmelse med det biologiske farskapet. Blant annet stortingsrepresentanter, Likestillingsombudet, Rettsmedisinsk institutt og flere berørte privatpersoner har tatt til orde for en endring av gjeldende regelverk for fastsetting og endring av farskap i barneloven, og av regelverket for gjenopptagelse av farskapssaker. Det foreligger også et privat lovforslag fra stortingsrepresentantene Sandberg og Knudsen om endringer i barnelovens regelverk for fastsetting av farskap, og tvistemålslovens regelverk for gjenopptagelse av farskapssaker, jf. dokument nr. 8:15 (2001-2002). I tråd med Innst. O. nr. 25 fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen besluttet stortinget ikke å ta stilling til de konkrete forslagene, men avvente et utredet lovforslag fra Barne- og familiedepartementet.

Departementet kjenner til at det er mulig å få gjennomført DNA-tester av privat innsamlet materiale i laboratorier i utlandet. Hvorvidt slike tester utført i andre land vil bli godtatt som grunnlag for å ta opp sak om endring av farskap eller gjenopptagelse av farskapssaker, er usikkert. De vitenskapelige mulighetene til å få avklart spørsmålet om det biologiske farskapet er lett tilgjengelige. Gjeldende regelverk har imidlertid visse skranker for når man kan gå til sak for å få endret det juridiske farskapet.

Nedenfor følger en oversikt over hvilke muligheter mor, juridisk far og tredjemann etter gjeldende rett har til å få endret et fastsatt farskap avhengig av hvordan farskapet er fastsatt:

Pater est-tilfellene: En mann som er blitt far fordi han er gift med barnets mor og vet eller tror at han ikke er far til ektefellens barn, kan gå til sak dersom han legger frem opplysninger som tyder på at en annen kan være far til barnet. Retten vil da rekvirere en DNA-test. Saken må reises innen ett år fra han ble kjent med de opplysningene som gjør at han betviler farskapet. Tar han ikke opp sak innen denne fristen, mister han muligheten til ensidig å gjøre noe med det etablerte farskapet. Privat kan familien få utført en DNA-test ved RMI, men det krever samtykke fra alle involverte parter. Dersom barnet er mindreårig, må det foreligge samtykke til DNA-analyse fra begge foreldrene dersom de har felles foreldreansvar.

Juridisk far ved erkjennelse: En mann som ikke er gift med barnets mor og som er usikker på om han er far til barnet, kan nekte å erkjenne farskapet slik at det blir rekvirert en DNA-test før han erkjenner. Noen fedre har imidlertid erkjent farskapet før denne muligheten eksisterte. Erkjenner han farskapet, men tviler likevel senere på at han er far til barnet, kan han reise sak om endring av farskapet dersom han kan legge frem opplysninger som tyder på at en annen kan være far. Sak må reises innen ett år etter at han ble kjent med opplysningene. En mann som erkjenner farskapet til tross for at han er i tvil om han er far til barnet, og forholder seg passiv i mer enn ett år etter at han har fått grunn til å tvile på at han er far, mister muligheten til ensidig å få endret det etablerte farskapet. Også i dette tilfellet kan familien få utført en privat test dersom de involverte parter er enige om det. Dersom barnet er mindreårig, må det foreligge samtykke til DNA-analyse ved RMI fra begge foreldrene dersom de har felles foreldreansvar, eller fra den av foreldrene som har foreldreansvaret alene.

Tredjemann: En mann som mener at han er far til et barn som allerede har en juridisk far, kan gå til sak innen ett år etter at han er blitt kjent med opplysninger som tyder på at han er far til barnet. Han må reise sak innen barnet er fylt tre år. Tredjemann som har kjent til at han er far i mer enn ett år mister sin mulighet til å få saken avgjort ved endringssak. Det samme gjelder i de tilfellene barnet er blitt eldre enn tre år før sak reises, uansett om dette skyldes at han ikke har kjent til at han var far, eller om det skyldes passivitet fra hans side. Dersom alle de involverte parter er enige, kan de få utført en privat DNA-test ved RMI. Farskapet kan endres ved at tredjemann erkjenner farskapet og juridisk mor og far godtar erkjennelsen skriftlig.

Mor: En mor som kjenner til at ektefellen eller den som har erkjent farskapet ikke er den biologiske faren til hennes barn, og som ønsker at farskapet skal endres, kan reise sak om dette innen ett år etter at hun har fått kjennskap til opplysninger som tyder på at en annen mann er far til barnet. Oversitter hun denne fristen, mister hun muligheten til ensidig å ta opp saken. Familien kan også i disse tilfellene få utført en privat DNA-test ved RMI, dersom alle involverte parter er enige om det. Dersom barnet er mindreårig, må det foreligge samtykke til DNA-analyse fra begge de juridiske foreldrene dersom de har felles foreldreansvar.

Gjenopptagelsestilfellene: Er farskapet allerede avgjort ved dom, kan saken bare gjenopptas dersom det foreligger nye kjensgjerninger eller nytt bevis i saken. Det er ikke tilstrekkelig å vise til at man nå har nye og forbedrede metoder for fastsetting av farskap ved DNA-analysen. En privat utført DNA-analyse fra RMI som viser et annet resultat enn dommen, vil imidlertid være tilstrekkelig til å få gjenopptatt saken.

4.2 Endring av farskap fastsatt ved pater est-regelen eller erkjennelse - vilkår og søksmålsfrister

---

Barnet kan alltid reise sak om å få endret farskap som er fastsatt ved erkjennelse eller som følger av ekteskap. Det gjelder ingen vilkår eller frister. Det er imidlertid satt vilkår for foreldrenes rett til å gå til sak om å få endret et fastsatt farskap. Inntil revideringen av barneloven våren 1997 hadde ikke tredjemann

en selvstendig rett til å ta opp sak om endring av et fastsatt farskap. I 1997 fikk tredjemann en begrenset rett til å gå til endringssak.

Bakgrunnen for vilkårene og søksmålsfristene er hensynet til barnet og ønsket om å beskytte barnet mot den uro en farskapssak kan skape i etablerte familieforhold. I forarbeidene er det lagt til grunn at en mann som erkjenner et farskap til tross for at han kjenner til opplysninger som tyder på at han ikke er far til barnet, ikke bør kunne vente så lenge han vil med å gjøre noe med dette. Det ville kunne oppstå situasjoner der menn som lenge har visst at de ikke var far til et barn, for eksempel ved et samlivsbrudd, tar opp endringssak fordi de ikke vil betale bidrag. Konsekvensen kunne bli at barnet blir uten juridisk far. Det offentlige har en plikt til å få fastsatt farskapet dersom barnet som følge av en endringssak blir uten juridisk far. Det kan imidlertid være vanskelig å få fastslått dette mange år etter fødselen.

Konsekvensene av det regelverket vi har med søksmålsfrister for alle parter med unntak av barnet, er at passivitet «straffes». En mann som ikke vil forstyrre harmonien i et etablert samliv ved å sette spørsmål ved farskapet til ektefellens eller samboerens barn, kan komme i en situasjon der «bordet fanger». Det samme gjelder en mor som ikke går til endringssak innen ett år selv om hun vet at ektefellen ikke er far til barnet, eller at feil mann har erkjent farskapet.

Gjennom presse og henvendelser til departementet fra privatpersoner vet vi at det kan være en stor påkjenning for en mann å være juridisk far til et barn som han betviler er hans, uten muligheter til å få farskapet sikkert avklart. Vi vet også en del om den vanskelige situasjonen for en mann som er avhengig av de juridiske foreldrenes samtykke for å få avklart hvorvidt han er far til et barn, og for eventuelt å få endret farskapet. Dersom farskapet ikke blir endret, har de ofte ikke mulighet til å etablere kontakt med barnet, noe som fører til savn og fortvilelse.

Tvil rundt farskapet vil uansett regelverk kunne føre til at barnet opplever uro og konflikter i familien. Barnet vil kunne få høre om fars eller mors tvil fra foreldrene selv, eller fra andre. Vilkår og søksmålsfrister for å ta opp sak om endring av farskap vil i liten grad kunne beskytte barnet mot den psykiske uroen tvil rundt farskapet kan skape. Regelverket gjelder også i de tilfellene der «barnet» ikke lenger er mindreårig og hensynet til å beskytte barnet derfor ikke er like tungtveiende.

Dersom vilkårene og søksmålsfristene for å gå til endringssak i barneloven § 6 oppheves, vil en juridisk far alltid kunne få avklart enhver tvil om han er barnets biologiske far, og eventuelt bli frikjent for farskapet dersom han ikke er det. Det samme gjelder en mann som mener at han kan være far til et barn som allerede har en juridisk far. Dersom en endringssak fører til at barnet får en annen juridisk far, vil dette kunne få store praktiske konsekvenser for barnets daglige liv. En juridisk far kan gå til sak for å få del i foreldreføyer over barnet. Dette betyr at han vil kunne få fastsatt samvær og eventuelt få del i foreldreansvaret. Den tidligere juridiske far mister alle rettigheter i forhold til barnet, samtidig som barnet mister alle rettigheter i forhold til ham. Dersom farskapssaken fører til et samlivsbrudd mellom mor og den som har vært barnets juridiske far, kan barnet miste kontakten med den mannen som

har vært juridisk og sosial far for barnet. Barnet vil imidlertid kunne få opprettet kontakt med den som er barnets biologiske far.

4.2.1 Høringsnotatets forslag

I høringsnotatet ble det gitt uttrykk for at det etter departementets syn er viktig at barn i større grad enn etter gjeldende regelverk, sikres kjennskap til og eventuelt kontakt med sin biologiske far så tidlig som mulig. Det ble foretatt en avveining av behovet for ro rundt de etablerte familieforhold og hensynet til barn og foreldres behov for kunnskap om det biologiske farskap. Departementet foreslo å gjøre endringer i regelverket for endring av farskap som følger av ekteskap eller erkjennelse. Det ble foreslått at vilkår og søksmålsfrist for å reise sak i barneloven § 6 om endring av farskap oppheves, slik at mor og juridisk far og tredjemann som tror han er far til barnet, på samme måte som barnet, alltid kan gå til sak for å få endret farskapet. Endringene gir både kvinner og menn en ubetinget rett til å reise sak dersom det er tvil om farskapet.

4.2.2 Høringsinstansenes syn

I alt 28 av høringsinstansene har uttalt seg om dette forslaget, det vil si samtlige av de som har kommet med en uttalelse til høringsnotatet.

Syv av disse har uttalt seg negativt til hele eller deler av forslaget: *Den norske advokatforening, Juridisk rådgivning for kvinner (JURK), Offentlige familievernkontorens organisasjon (OFO), Aleneforeldreforeningen (AFFO), Fylkesmannen i Hedmark, Dommerforeningen og Likestillingssenteret.*

Norsk advokatforening og Likestillingssenteret er for en endring i regelverket for tredjemann som mener han er far til et barn, og mener det er for strengt å ha en absolutt grense på tre år i disse tilfellene. OFO og AFFO er spesielt imot at tredjemann skal kunne gå til sak etter at barnet har fylt tre år.

AFFO mener at juridiske fedre bør få muligheten til å prøve sitt farskap uavhengig av frister, mens de seks øvrige høringsinstansene som er imot deler av forslaget i hovedsak mener at regelverket bør ha søksmålsfrister slik som i dag.

AFFO mener at en mann som tviler på at han er far til et gitt barn bør kunne kreve å få dette bekreftet/avkreftet gjennom en DNA-test, og at det ikke bør være tidsfrister. Et slikt krav bør kunne fremsettes og prøves uten samtykke fra mor. Dette bør gjelde alle menn som er i tvil om de er fedre, enten farskaper er fastsatt etter erkjennelse eller pater-est regelen. Aleneforeldreforeningen uttaler imidlertid videre at «dette bør stille seg annerledes der barnet allerede har en juridisk far som fungerer som omsorgsperson for barnet». AFFO mener videre at hensynet til barnets sorg og savn ved et eventuelt brudd med omsorgsperson må veie tyngre enn en eventuell biologisk fars savn ved at han har mistanke om at han har et barn han ikke får være far til.

Den norske advokatforening

«ser betenkeligheter med at retten til å prøve farskap ikke lenger er begrenset i tid. Det bør være en frist for å bringe saken inn for prøving etter at man er blitt klar over at man kanskje er/ikke er far eller at barnet har en annen far enn den mor først tenkte/håpet på var far. Får man slik kunnskap, bør dette avklares snarest, og benytter man ikke anledningen, fortsetter den eksisterende situasjon. Pr. d.d. er fristen

ett år, og Advokatforeningen kan ikke se at det foreligger (sterke) grunner for å endre dette».

Juridisk rådgivning for kvinner påpeker at passivitet rammes på de fleste andre rettsområder, og ser ingen grunn til at dette ikke også skal gjelde i disse tilfellene.

Fylkesmannen i Hedmark viser til at hovedmotivet for vilkårene og tidsfristene ved vedtakelsen av barneloven i 1981 var ønsket om å beskytte barnet mot den uro en farskaps sak kan skape i etablerte familieforhold. Fylkesmannen Hedmark uttaler videre:

«Innføring av ny teknologi ved farskapsfastsettelse endrer ikke uten videre dette, slik at den opprinnelige begrunnelsen for vilkår og frister fortsatt har god gyldighet og bør veie tungt.»

Fylkesmannen mener at tidsfrister kan fremme målsettingen om at barn sikres kontakt med sin biologiske far så tidlig som mulig, fordi partene tvinges til raskt å bringe klarhet i farskaps spørsmålet.

Den norske Dommerforenings konklusjon er at

«gjeldende regelverk med vilkår og søksmålsfrister bør fastholdes idet bestemmelsene i § 6 annet og tredje ledd allerede åpner for å gjøre unntak fra søksmålsfristene dersom retten finner at særlige grunner taler for at saken prøves på nytt».

Offentlig familievernkontorers organisasjon (OFO) savner en mer inngående utredning med tanke på hvilke konsekvenser forslaget til endringer i loven vil kunne få for barnet. OFO mener videre at

«nåværende regel ivaretar barnets interesser, all den tid barnet når som helst kan reise sak om farskapet (for eksempel som voksen)».

Likestillingssenteret er ikke enig med departementet når det gjelder de foreslåtte endringene:

«Etter Likestillingssenterets syn er juridisk far en viktig person i mange barns liv. På mange måter oppfatter vi forslaget til lovendring som en forskyvning av rettigheter fra juridisk far til biologisk far uten at man i stor nok grad har drøftet konsekvensene for barnet.»

Likestillingssenteret uttaler videre at

«Lovens hensikt må være å virke til barnets beste og begrense skader for barnet. Likestillingssenteret ser ikke uten videre at forslaget til endringer i loven vil komme barn til gode».

Av totalt 28 høringsinstanser har 18 uttrykt seg positivt til forslaget. Seks av høringsinstansene gir sin fulle tilslutning til forslaget uten ytterligere kommentarer. Dette gjelder: *Det Juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo, Landsorganisasjonen i Norge (LO), Fylkesmannen i Hordaland og Fylkesmannen i Vestfold, Norsk Sykepleierforbund og Den Norske Jordmorforening.*

Blant de høringsinstansene som er positive til høringsnotatets forslag og som har kommet med en nærmere begrunnelse for sitt standpunkt, er det klart at de fleste har vurdert barnets behov for ro rundt etablerte familieforhold og kontakt med sosial far opp mot behovet for kunnskap om sitt biologiske opphav. Det erkjennes fra flere høringsinstanser at forslaget kan skape

uro og problemer for barnet, men det legges likevel avgjørende vekt på at det er viktig for barnet at det tidligst mulig får kjennskap til sin biologiske far. Et annet moment som trekkes frem er likestillingsaspektet: Det fremholdes av flere høringsinstanser at forslaget vil likestille kvinner og menn.

Nord-Hålogaland Bispedømmeråd uttaler at

«det viktigste er at alle parter skal ha muligheten til å få avklart farskapet og at barnet skal få vite hvem som er dets biologiske far, selv om dette kan medføre uro og smerte over en viss tid.»

Kirkens familievern, Sør-Hålogaland bispedømmeråd og Kirkerådetstøtter også forslaget.

Likestillingsombudeter glad for at departementet fremmer forslag til endringer i barnelovens bestemmelser om fastsetting og endring av farskap. Likestillingsombudet uttaler:

«Departementets forslag innebærer at menn gis en ubetinget rett til å reise sak hvis det er tvil om farskapet. Dette medfører at menn og kvinner gis lik adgang til å prøve et farskap. Forslaget innebærer altså at hensynet til ro rundt barnet ikke vektlegges like sterkt som i gjeldende regelverk, da man nå heller ønsker å fremheve viktigheten av at barnets sikres kjennskap til og eventuelt kontakt med sin biologiske far så tidlig som mulig. Ombudet mener at dette er en riktig vektlegging av hensynene i saker av denne karakter.»

Foreningen 2 foreldre

«er positive til at forholdene nå legges til rette for at det kan være samsvare mellom den som anses som juridisk far og den biologiske far.»

Krisetelefonen for menn og Aksjonsgruppen Barns rett til samvær med foreldre og besteforeldreoppfatter også forslagene som positive.

Jusshjelpe i Nord-Norge

«ser det som et ubetinget gode å ha kjennskap til sitt biologiske opphav, og ser på forslaget som en forbedring i muligheten for dette.»

Norsk Bondekvinnelag er positive til forslaget i høringsnotatet og uttaler blant annet:

«Er det tvil om farskapet, bør menn på lik linje med kvinner ha en ubetinget rett til å reise sak.»

Statens ungdoms- og adopsjonskontor (SUAK) er

«enig i de synspunkter som fremgår av høringsnotatet om at kjennskap til biologisk opphav har stor følelsesmessig betydning for enkeltmennesket.»

SUAK understreker også betydningen av at barn sikres kjennskap til og eventuelt kontakt med sin biologiske far så tidlig som mulig og støtter derfor høringsnotatets forslag.

4.2.3 Departementets vurdering

Til grunn for forslagene i høringsnotatet ligger en avveining av hensynet til barnets behov for ro, stabilitet og trygghet i en etablert familie og hensynet til

barnets behov for å kjenne sitt biologiske opphav. I tillegg kommer mors og fars/mulige fars behov for å få avklart det biologiske farskapet. De fleste høringsinstansene er enige om at det er viktig for barn å kjenne sitt biologiske opphav selv om det kan skape vanskelige situasjoner og konflikter, og i noen tilfeller kanskje føre til at barnet mister kontakten med den som har vært barnets sosiale far.

Departementet ser at det vil kunne oppstå situasjoner der barn kan stå i fare for å miste kontakten med en mann som har vært en svært viktig omsorgsperson i barnets liv. Det er helt klart at en farskapssak ofte vil kunne medføre uro og omveltninger i et barns liv. I mange tilfeller der en av partene ønsker å gå til sak har det imidlertid allerede oppstått en situasjon som skaper tvil og uro for barnet. Departementet fastholder derfor forslaget om å fjerne vilkår og søksmålsfrister i saker om endring av farskap som følger av pater est-regelen eller av erkjennelse.

4.3 Gjenopptagelse av farskapssak - vilkår

Rettsmiddelet «gjenopptagelse» i tvistemålsloven er en slags sikkerhetsventil i de tilfellene der en blir oppmerksom på alvorlige saksbehandlingsfeil eller vesentlige mangler ved grunnlaget for avgjørelsen etter at en avgjørelse er blitt rettskraftig. Det er i farskapssaker som er avgjort før DNA-testen ble tatt i bruk i slike saker det er aktuelt å kreve gjenopptagelse. Vilåårene for gjenopptagelse er strenge. Som oftest er det mangler ved grunnlaget for avgjørelsen som blir påberopt, vanligvis at det foreligger nye bevis eller nye kjensgjerninger i saken. Det er bare nye bevis eller kjensgjerninger som åpenbart ville ha medført en annen avgjørelse som gir grunnlag for gjenopptagelse. Derfor er det slik at selv om en DNA-test med sikkerhet vil kunne fastslå hvem som er far til et barn, er ikke dette alene tilstrekkelig til å få gjenopptatt saken, etter som det ikke er åpenbart at en slik test vil føre til en annen avgjørelse i saken.

I henhold til barneloven kan dom i sak om farskap nå avsies uten hovedforhandling, jf. loven § 25. Bakgrunnen er at DNA-tester gir et sikkert resultat slik at det ikke er nødvendig å føre andre bevis eller høre vitner i saken. I saker som er avgjort etter at det er foretatt en DNA-analyse av partene vil det ikke være grunn til å fravike tvistemålslovens alminnelige bestemmelser om gjenopptagelse.

I saker avgjort etter 1992 er DNA-tester benyttet for å fastsette farskapet. Det er derfor i første rekke de fedre og barn som har fått farskapet fastsatt før dette tidspunktet som kan ha behov for å få gjenopptatt sin sak. Dersom partene selv får utført en DNA-test ved Rettsmedisinsk institutt og testen viser at den tidligere avgjørelsen var feil, vil dette være tilstrekkelig til å få saken gjenopptatt. Problemet er avgrenset til de tilfellene der en av partene er i tvil og vil ha sikkerhet, men en eller flere av de involverte motsetter seg blodprøve og DNA-testing. Dersom barnet er mindreårig, er det den eller de som har foreldreansvaret for barnet som skal ta avgjørelsen om en privat DNA-test skal utføres på barnet.

De samme hensyn som er gjort rede for ovenfor under punkt 4.1 gjør seg også gjeldende i disse sakene. Det må skje en avveining av hensynet til ro rundt etablerte familiefrhold, og partenes behov for sikker kunnskap om de biologiske forholdene så tidlig som mulig.

4.3.1 Høringsnotatets forslag

Departementet foreslo med samme begrunnelse som under punkt 4.2.1 at det gis mulighet for gjenopptagelse av avgjørelser i farskapssaker i de tilfellene der avgjørelsen ikke bygger på resultatet av en DNA-test. Dette ble foreslått gjort ved at det tas inn en bestemmelse i barneloven som gjør unntak fra tvistemålslovens alminnelige regler om gjenopptagelse i saker om farskap.

4.3.2 Høringsinstansenes syn

Bare noen få av høringsinstansene uttaler seg spesielt om dette forslaget: *Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)*, *Rettsmedisinsk institutt*, *Likestillingssenteret*, *Aleneforeldreforeningen (AFFO)* og *Dommerforeningens utvalg for familierett, arverett, skifte- og personrett*. Det er bare *AFFO* som har innvendinger til denne delen av forslaget.

Aleneforeldreforeningen (AFFO) uttaler at det

«bør være mulig for fedre å få prøve om de er biologiske fedre dersom de er i tvil om farskapet. Men hensynet til barnets beste bør kreve at ikke tredje person dersom barnet allerede har en juridisk far, kan kreve test uten at de andre berørte partene er enige. Rettsmyndigheten vil derfor måtte ta hensyn til hva som er barnets beste og til etablerte forhold dersom gjenopptagelse av farskapssak vurderes.»

Dommerforeningen

«gir sin tilslutning til de foreslåtte særregler om gjenopptagelse i barnelovens § 28 a. Departementet bør vurdere om det for ordens skyld i tvistemålsloven bør gis en henvisning til unntaksregelen i barnelovens § 28 a.»

Likestillingssenteret er enig med det departementet anfører i høringsnotatet og uttaler:

«En sak som er ført for domstolen er forskjellig fra saker hvor farskap er fastsatt som følge av pater est-regelen eller erkjennelse idet det allerede i utgangspunktet er skapt tvil om farskapet. Likestillingssenteret finner det urimelig at det ikke er tilstrekkelig for gjenopptagelse at det nå finnes DNA-tester som kan avgjøre farskapet, men at det er tilstrekkelig hvis DNA-testen gjennomføres frivillig. Ettersom DNA-tester er benyttet i alle saker etter 1992, anser Likestillingssenteret en slik lovendring om en slags opprydning som etter kort tid vil være overflødig ettersom de fleste barn født før dette tidspunktet snart er voksne og selv kan gå til sak.»

4.3.3 Departementets forslag

Det er et stort flertall blant høringsinstansene for dette forslaget. Selv noen av de høringsinstansene som er imot å fjerne vilkår og søksmålsfrister i saker om endring av farskap som følger av pater est-regelen eller av erkjennelse (*Dommerforeningen* og *Likestillingssenteret*), støtter dette forslaget. Departementet opprettholder sitt forslag om at det gis mulighet for gjenopptagelse av avgjørelser i farskapssaker i de tilfellene der avgjørelsen ikke bygger på resultatet av en DNA-test.

Departementet har vurdert om det er naturlig å ta inn en henvisning til § 28 a i tvistemålsloven kapittel 27 om gjenopptagelse. En slik henvisning ville

kunne gjøre det lettere å finne frem til unntaket fra de alminnelige gjenopptagelsesreglene i barneloven § 28 a. På den annen side er det naturlig å være restriktiv med slike krysshenvisninger i lovteksten fordi det kan føre til utilsiktede motsetningsslutninger dersom det ikke gjøres uttømmende henvisninger i alle tilfeller der det gjøres unntak fra loven eller lages spesialregler. Barneloven vil være relativt godt kjent blant den gruppen som den nye bestemmelsen vil være aktuell for. Barneloven har egne regler om rettergang i farskapssaker, jf. loven kapittel 4, og det er derfor naturlig at en bestemmelse om unntak fra tvistemålslovens alminnelige regler i farskapssaker plasseres der. Departementet foreslår etter dette ikke en egen henvisning til barneloven § 28 a i tvistemålsloven.

4.4 Avgjørelsesmyndighet i saker om endring av farskap

Etter gjeldende rett har det offentlige et ansvar for å få fastsatt farskapet i de tilfellene der farskap ikke følger av pater est-regelen i barneloven eller erkjennelse, jf. § 5. Fylkestrygdekontoret kan pålegge blodprøve og DNA-test i medhold av § 11. Dersom farskapet ikke erkjennes, men fylkestrygdekontoret finner det sannsynlig at en mann er far til barnet, kan det skrives ut farskapsforelegg mot ham. Saken oversendes retten dersom farskapet ikke erkjennes innen en måned etter at forelegget er utstedt. I saker der en mann ikke erkjenner farskapet til tross for at det foreligger en DNA-analyse som viser at han er far, må saken altså til domstolene. Ved revideringen av barneloven våren 1997 ble det vurdert å gi fylkestrygdekontoret kompetanse til å fastsette farskap uten at farskapet var erkjent. Av hensyn til rettssikkerheten ble imidlertid domstolsbehandling opprettholdt. Det kan i slike tilfeller for eksempel forekomme påstander om forbyttning av prøver eller feil identitet, slik at det blir behov for vitneførsel direkte for retten.

Farskap som følger av pater est-regelen eller erkjennelse, kan endres ved at en annen mann erkjenner farskapet og erkjennelsen godkjennes skriftlig av barnets juridiske mor og far, jf. § 7. Erkjennelsen gjelder bare dersom fylkestrygdekontoret finner det sannsynlig at den andre mannen er barnets far. Dersom alle parter er enige om det, kan altså farskapet endres uten domstolsbehandling. En juridisk far kan imidlertid ikke fri seg fra farskapet på denne måten uten at en annen mann påtar seg farskapet. I saker der partene ikke er enige, eller det ikke er funnet frem til en annen mann som sannsynligvis er far til barnet og ønsker å påta seg farskapet, må partene reise sak for retten. Når særlige grunner taler for det kan fylkestrygdekontoret reise endrings sak for barnet, jf. § 6 første ledd.

Hensynet til forenkling av saksbehandlingen og lettere tilgjengelighet for privatpersoner, kan tale for å vurdere hvorvidt fylkestrygdekontoret bør ha myndighet til å pålegge DNA-test, og på grunnlag av denne endre farskapet i saker der barnet allerede har en far, selv om partene ikke er enige. Etter departementets oppfatning vil imidlertid hensynet til rettssikkerheten tale mot en slik løsning også her. I tilfeller der partene ikke er enige om å endre farskapet i overensstemmelse med resultatet av en DNA-test, kan det forekomme påstander om forbyttning av tester eller tvil rundt identitet, som gjør det nødvendig med domstolsbehandling av saken. I tillegg må det reises spørsmål om det er naturlig at et testresultat som strider mot det eksisterende juridiske

farskapet eventuelt skulle medføre en plikt for fylkestrygdekontoret til å reise endringssak av eget tiltak. Det kan for eksempel tenkes tilfeller der barnets juridiske far ønsker å beholde farskapet, og den biologiske far ikke ønsker å påta seg det til tross for at det foreligger en DNA-analyse.

4.4.1 Høringsnotatets forslag

I høringsnotatet fremholdt departementet at det er grunn til å beholde domstolsbehandling i saker som gjelder endring av farskap. Dette vil ikke være en stor belastning hverken for partene eller domstolene ettersom muligheten for å avsi dom uten hovedforhandling i henhold til § 25 foreligger. Domstolsbehandling vil utgjøre en rettsikkerhetsgaranti for partene i disse viktige sakene. Det vil uansett ikke være aktuelt å gi fylkestrygdekontoret kompetanse til å endre farskap som følger av dom.

4.4.2 Høringsinstansenes syn

Alle de høringsinstansene som har uttalt seg om dette spørsmålet støtter høringsnotatets syn. Dette gjelder *AFFO*, *Norges Bondekvinnelag* og *Den norske dommerforeningens utvalg for familierett, arverett, skifte- og personrett* som uttaler:

«Utvalget er i utgangspunktet enig i at domstolene fortsatt bør behandle endringssakene i de tilfellene hvor det foreligger uenighet mellom de involverte parter eller hvor det ikke er funnet frem til en alternativ far. Disse sakene bør ubetinget undergis domstolskontroll med de sikkerhetsgarantier og mulighet for kontradiksjon og opplysning av saken som domstolsbehandling innebærer.»

4.4.3 Departementets forslag

Departementet opprettholder sitt syn som redegjort for under punkt 4.4.

4.5 Vilkår for privat DNA-testing av mindreårige barn ved Rettsmedisinsk institutt

---

I henhold til barneloven § 30 første ledd har den eller de som har foreldreansvaret rett og plikt til å ta avgjørelser for barnet i personlige forhold. Avgjørelser som ligger til foreldreansvaret er for eksempel spørsmål angående medisinsk behandling, valg av type skole, navnevalg, innmelding i trossamfunn og flytting utenlands. Dersom foreldrene har felles foreldreansvar tas disse avgjørelsene i fellesskap. Et spørsmål om det skal tas blodprøver for å foreta en DNA-analyse med formål å få fastsatt biologisk farskap, faller etter departementets oppfatning inn under foreldreansvaret. Samtykke fra begge foreldrene er derfor nødvendig dersom foreldrene har felles foreldreansvar. Dersom en av foreldrene har foreldreansvaret alene, må det foreligge samtykke fra denne.

Privat DNA-testing av barn bør bare forekomme når foreldrene er enige om det. Det vil kunne bli en stor belastning for barnet dersom en av foreldrene mot den andres vilje skal kunne ta med seg barnet for å få foretatt en DNA-test.

4.5.1 Høringsinstansenes syn

Bare noen få høringsinstanser har uttalt seg spesielt under dette punktet.

Dommerforeningen er

«enig i at privat DNA-testing bare bør tillates når begge foreldrene med felles foreldreansvar gir samtykke til dette dersom barnet er mindreårig.»

Rettsmedisinsk institutt viser til at departementet mener det vil være i strid med barneloven § 30 å gjennomføre analyse av et mindreårig barn uten samtykke fra begge foreldrene når begge har foreldreansvar og at det vil kunne bli en stor belastning for barnet dersom en av foreldrene mot den andres vilje skal kunne ta barnet med seg for å få foretatt en slik test, og uttaler:

«Instituttet er ikke enig i det sistnevnte, og mener at når spørsmålet først er brakt på banen og uenighet oppstått, er det sannsynligvis den beste løsningen at retten tar hånd om saken.»

4.5.2 Departementets vurdering

Departementet er kjent med at Rettsmedisinsk institutt (RMI) ønsker å kunne foreta DNA-analyser på mindreårige barn selv om det er uenighet mellom foreldrene om hvorvidt slik analyse skal foretas. Likevel sier RMI i sin høringsuttalelse at det antagelig er best om retten tar hånd om saker der det er oppstått slik uenighet. Etter de foreslåtte endringene i regelverket vil alle som er i tvil om farskapet kunne gå til retten å be om få tatt opp sak. DNAanalyse av barnet vil da bli rekvirert av retten. Departementet mener det er best at disse sakene behandles av domstolene for å unngå at barnet kommer i en lojalitetskonflikt mellom to foreldre som er uenige om hvorvidt en blodprøve og analyse skal utføres eller ikke. Et rettspålegg må følges, og barnet slipper derfor å ta stilling til om det vil medvirke til slik blodprøvetaking eller ikke. Departementet tror at den problemstillingen RMI reiser derfor vil bli lite aktuell etter at det nye regelverket er trådt i kraft.

5 Overgangsregler

Det er ikke behov for overgangsregler for de foreslåtte endringene i § 6 og ny § 28 a, ettersom de nye reglene nettopp skal sikre at alle kan gå til sak om farskap uten å være begrenset av vilkår eller frister.

Det er heller ikke behov for overgangsregler når det gjelder forslaget om å utvide adgangen til å erkjenne farskap før fødselen. Denne muligheten vil gjelde alle med ufødte barn der farskapet ikke allerede er fastsatt, fra og med det tidspunktet regelen trer i kraft.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser av de foreslåtte endringene i regelverket

Forslaget til endring i regelverket for fastsetting og endring av farskap vil trolig føre til en økning i antall saker for retten.

Det er svært vanskelig å anslå hvor mange som vil ønske å prøve farskap for retten som følge av de foreslåtte regelverksendringene. Det kan antagelig bli en relativt stor økning den første tiden etter at reglene trer i kraft på grunn av de sakene som er avgjort ved erkjennelse eller dom før muligheten for DNA-analyse forelå. Deretter vil de foreslåtte regelverksendringene kun ha betydning for noen få personer årlig.

I henhold til barneloven § 25 kan farskapssak avgjøres uten hovedforhandling når en DNA-test utpeker en mann som far eller viser at han ikke kan være far. Kostnadene ved økning av saksmengden for domstolene vil derfor være relativt beskjedne.

DNA-test pålagt av retten bekostes av det offentlige, jf. barneloven § 29. En økning i antall saker vil derfor føre til en økning i utgifter til DNA-testing, som dekkes over statsbudsjettet, kapittel 846. I Norge utføres som nevnt alle slike tester av Rettsmedisinsk institutt. De foreslåtte endringene i regelverket vil derfor føre til en økning i oppdragsmengden for RMI.

I henhold til barneloven § 62 kan en mann som blir frikjent for farskapet til et barn han har betalt bidrag til, kreve bidraget tilbakebetalt fra folketrygden. Kravet kan settes ned eller falle bort dersom han ikke hadde rimelig grunn til å erkjenne farskapet, eller han burde ha reist sak om endring tidligere. En endring av regelverket som gjør det lettere å få prøvet et etablert farskap for retten, vil også kunne føre til en endring i antall saker etter § 62.

En økning i antallet saker om endring av farskap, kan også føre til en økning av tilfeller der barn blir stående uten juridisk far. Dette kan føre til økt arbeidsmengde for fylkestyngdekontoret som ivaretar det offentliges oppgaver i forbindelse med å få fastsatt farskapet for barn som blir stående uten juridisk far etter en rettssak, jf. barneloven § 9 tredje ledd.

7 Merknader til den enkelte paragraf

Til § 4 annet ledd bokstavene d, e og ny bokstav f

Den nye bestemmelsen gir far en mulighet til å erkjenne farskapet for lege eller jordmor under svangerskapskontroll. Muligheten til å erkjenne farskap før fødselen utvides fordi det antas at det vil være praktisk for foreldre å foreta erkjennelsen i denne sammenhengen. Det skal ikke være mulig å erkjenne farskap på denne måten etter fødselen. Det er ikke ment å gjøre endringer i retten til å erkjenne farskapet på sykehuset ved fødselen.

Til § 6 første ledd

Søksmålsfrister og vilkår for å gå til sak om endring av farskap etter §§ 3 og 4 i barneloven oppheves slik at foreldrene og tredjemann som mener han er far til et barn får samme rett som barnet til å gå til endrings sak.

Til ny § 28 a

Denne bestemmelsen gjør et unntak fra de alminnelige reglene om gjenopptagelse hovedsakelig for at det skal være mulig å få gjenopptatt saker som ble avgjort før DNA-analysen ble tatt i bruk. Dersom det blir krevd gjenopptagelse i en slik sak, skal retten gi pålegg om blodprøve og DNA-analyse av partene.

Til ikrafttredelsesbestemmelsen

Det tas sikte på at loven skal tre i kraft så raskt som mulig. Det må imidlertid avsettes noe tid til å sørge for at jordmødre og leger som etter lovforslaget skal kunne motta farskapserkjennelser får det nødvendige informasjonsmaterieil og de aktuelle blanketter, og informeres om rutinene for erkjennelse av farskap.

Barne- og familiedepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (fastsettelse og endring av farskap).

Vi **HARALD**, Norges Konge,

st ad f e s t e r:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (fastsettelse og endring av farskap) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag til lov om endringer i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (fastsetting og endring av farskap)

I

I lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barneloven) gjøres følgende endringer:

§ 4 annet ledd bokstavene d, e og ny bostav f skal lyde:

Faren skal vedgå farskapen skriftleg enten i fødselsmeldinga eller ved personleg fram møte for

–d) skipsføraren, dersom faren er om bord på norsk skip i *utanriksfart*

–e) *utanlandsk* styresmakt, når Kongen har fastsett det, *eller*

–f) *jordmor eller lege ved svangerskapskontroll.*

§ 6 første ledd første punktum skal lyde:

Barnet, *kvar av foreldra og tredjemann som meiner han er far til eit barn som allereie har ein far*, kan alltid reise sak for domstolane om farskap etter ekteskap eller vedgåing.

Annet og tredje ledd oppheves.

Ny § 28 a skal lyde:

§ 28 a Særreglar om gjenopptaking

Ei rettskraftig avgjerd kan krevjast gjenoppteke utan omsyn til vilkåra i tvistemålslova §§ 405-408 dersom det ikkje låg føre ein DNA-analyse i saka. Vert det kravd gjenopptaking, skal retten gje pålegg om blodprøve og DNA-analyse. Når DNA-analysen ligg føre, gjeld regelen i § 25 første ledd.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Vedlegg 1

Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova) Parallelloppstilling

§ 4. Vedgåing av farskap.	§ 4. Vedgåing av farskap.
Når farskap ikkje følgjer av reglane i § 3, kan faren vedgå farskap under svangerskapet eller etter at barnet er født.	Når farskap ikkje følgjer av reglane i § 3, kan faren vedgå farskap under svangerskapet eller etter at barnet er født.
Faren skal vedgå farskapen skriftleg anten i fødselsmeldinga eller ved personleg fram-møte for	Faren skal vedgå farskapen skriftleg anten i fødselsmeldinga eller ved personleg fram-møte for
a) folkeregisteret	a) folkeregisteret
b) tilskotsfuten, fylkestrygdekontoret eller dommaren	b) tilskotsfuten, fylkestrygdekontoret eller dommaren
c) norsk diplomatisk eller konsulær teneste-mann, dersom faren er i utlandet	c) norsk diplomatisk eller konsulær teneste-mann, dersom faren er i utlandet
d) skipsføraren, dersom faren er om bord på norsk skip i utanriksfart, eller	d) skipsføraren, dersom faren er om bord på norsk skip i <i>utanriksfart</i> ,
e) utanlandsk styresmakt, når Kongen har fastsett det.	e) <i>utanlandsk</i> styresmakt, når Kongen har fastsett det, <i>eller</i>
	<i>f) jordmor eller lege ved svangerskaps-kontroll.</i>
Vedgåing etter dette stykket gjeld berre når mora har godteke henne skriftleg, eller ho er gjeven av den som mora har gjeve opp som far.	Vedgåing etter dette stykket gjeld berre når mora har godteke henne skriftleg, eller ho er gjeven av den som mora har gjeve opp som far.
Vedgåing kan dessutan gjevast ved påteikning på farskapsførelegg.	Vedgåing kan dessutan gjevast ved påteikning på farskapsførelegg.
Er den som vil vedgå farskapen under 18 år, må også dei som har foreldreansvaret for han, skrive under vedgåinga.	Er den som vil vedgå farskapen under 18 år, må også dei som har foreldreansvaret for han, skrive under vedgåinga.
§ 6. Endring av farskap etter §§ 3 og 4 for domstolane	§ 6. Endring av farskap etter §§ 3 og 4 for domstolane
Barnet kan alltid reise sak for domstolane om farskap etter ekteskap eller vedgåing. Er barnet umyndig, vert saka reist av oppnemnd verje. Er barnet fylt 15 år, kan verja ikkje reise sak utan samtykke frå barnet. Når særlege grunnar taler for det, kan fylkes-trygdekontoret reise saka.	Barnet, <i>kvar av foreldra og tredjemann som meiner han er far til eit barn som allereie har ein far</i> kan alltid reise sak for domstolane om farskap etter ekteskap eller vedgåing. Er barnet umyndig, vert saka reist av oppnemnd verje. Er barnet fylt 15 år, kan verja ikkje reise sak utan samtykke frå barnet. Når særlege grunnar taler for det, kan fylkes-trygdekontoret reise saka.

<p>Kvar av foreldra kan reise sak om farskapen dersom vedkomande legg fram opplysningar som tyder på at ein annan kan vere far til barnet. Saka må reisast innan eitt år etter at vedkomande vart kjend med opplysningane, likevel slik at fristen tidlegast vert rekna frå tidspunktet då barnet vert fødd. Retten avgjer i orskurd om vilkåra for å reise sak ligg føre, og kan i orskurd gjere unntak frå eittårsfristen når særlege grunnar talar for det.</p>	
<p>Den som meiner at han er far til barnet, kan fram til barnet fyller tre år reise sak om farskapen dersom han legg fram opplysningar som tyder på at han kan vere far. Retten kan i orskurd gjere unntak frå treårsfristen når særlege grunnar talar for det. Reglane i andre stykket andre og tredje punktum gjeld tilsvarande.</p>	
	<p><i>§ 28 a Særreglar om gjenopptaking</i></p>
	<p><i>Ei rettskraftig avgjerd kan krevjast gjenoppteke utan omsyn til vilkåra i tvistemålslova §§ 405-408 dersom det ikkje låg føre ein DNA-analyse i saka. Vert det kravd gjenopptaking, skal retten gje pålegg om blodprøve og DNA-analyse. Når DNA-analysen ligg føre, gjeld regelen i § 25 første ledd.</i></p>

